

# TILMÆLI

UM HVUSSU EIN MANNARÆTTINDAEIND, ELLA RÁÐ, KANN VERÐA  
SKIPAD Í FØROYUM



## Innihaldsyvirlit

Inngangur .....	2
Arbeiðssetningur .....	2
Skipan av arbeiðinum.....	3
Samandráttur og tilmæli .....	3
Altjóða skyldur .....	4
Ein mannarættindastovnur sambært París-meginreglunum .....	5
Sløg av stovnum og samstarv .....	7
Akkreditering til ST .....	8
Ein føroysk loysn.....	9
Heimild.....	10
Innihald .....	11
Viðkomandi stovnar.....	12
I: Mannarættindaeind við tilknýti til LUM.....	13
II: Føroya Kærustovnur.....	16
III: Mannarættindaeind knýtt at fróðskaparsetri .....	18
IV: Mannarættindaeind við tilknýti til Javnstøðunevdina .....	22
Niðurstøða og tilmæli .....	26
Fylgiskjøl: .....	30
I: Meginreglur viðvíkjandi støðuni hjá tjóðarstovnum (París-meginreglurnar).....	30
II: BELGRADE PRINCIPLES.....	34
III: Yvirlit yvir altjóða skyldur á mannarættindaøkinum (høvuðssáttmálar).....	39

## Inngangur

Føroyar hava seinnu árin fingið afturvendandi viðmerkingar frá ymsu serfrøðinganevndunum hjá Sameindu tjóðum (ST) um, at Føroyar ikki hava óheft eftirlit á mannarættindaøkinum<sup>1</sup>.

Nevndirnar hefta seg serliga við, at lógin um Dansk Institut for Menneskerettigheder varð broytt í 2014 til eisini at fevna um Grønland, men ikki um Føroyar.

Frá einum føroyskum sjónarmiði varð ikki hildið, at tað er skynsamt at ein stovnur, sum er staðsettur og virkandi í Danmark, fremur eftirlit við føroyskum viðurskiftum, í flestu førum yvirtiknum málsøkjum. Víst hevur verið á, at vit hava stovnar og felagsskapir, sum fremja eftirlit, millum annað Amnesty International, Barnabata og Meginfelag teirra, ið bera brek. Harumframt er ein røð av almennum eftirlitsstovnum og nevndum, til dømis Løgtingsins Umboðsmaður, Dátueftirlitið, Javnstøðunevndin og Fjølmiðlakærunevndin.

ST serfrøðinganevndirnar meta tó ikki, at talan er um nøktandi eftirlit á øllum økjum og mæla tí staðiliga til, at Føroyar seta á stovn ein mannarættindastovn sambært París meginreglunum<sup>2</sup>. Í Føroyum verður eisini spurt eftir slíkum stovni. Millum annað hevur Meginfelag teirra, ið bera brek (MBF) heitt á landsstýrið um at skipa óheft mannarættindaeftirlit.

Landsstýrismaðurin í Uttanríkis- og Vinnumálum, Poul Michelsen, setti á vári 2016 ein arbeiðsbólk at kanna og koma við tilmæli um, hvussu ein mannarættindaeind, ella ráð, kann verða skipað í Føroyum. Í arbeiðsbólkinum hava sitið Bárður Larsen, adjunktur í lögfrøði á Fróðskaparsetri Føroya, Súsanna Nordendal, fulltrúi í Almannamálaráðnum, Gudrun Nolsøe, fulltrúi á Lógartænastuni á Løgmannsskrivstovuni, og Margretha Nónklett, fulltrúi í Uttanríkis- og Vinnumálaráðnum.

## Arbeiðssetningur

Arbeiðsbólkurin hevur havt til uppgávu at kanna, hvussu ein mannarættindaeind, ella ráð, kann verða skipað í Føroyum. Sambært arbeiðssetninginum skal mannarættindaeindin skipast í samsvari við ásetingarnar í París-meginreglunum. Yvirskipað skal eindin fylgja við og gera lýsingar av mannarættindastøðuni í landinum, ráðgeva almennum myndugleikum og samstarva við stovnar,

<sup>1</sup> Seinast í sambandi við Universal Periodic Review í januar 2016, og til hoyringina um borgarlig og politisk rættindi í juni 2016.

<sup>2</sup> París-meginreglurnar vórðu samtyktar á ST aðalfundi í 1993 og lýsa fyrisetu málini fyri ein landsumfevndandi mannarættindastovn. Sí neyvari lýsing á s. 5.

felagsskapir, skúlar, fróðskaparsetur o.s.fr. Eindin kann eisini geva nøkrum úrvaldum økjum serligan ans.

ST sáttmálin um rættindi hjá einstaklingum, ið bera brek, hevur eina áseting um, at limalondini skulu tilnevna eina sjálvstøðuga eind, sum skal virka fyri og hava eftirlit við, at ásetingarnar í sáttmálanum verða settar í gildi í innlendis lóggávu. Henda uppgávan skal sambært arbeiðssetninginum liggja hjá mannarættindaeindini, og tí verður brekøkið eitt øki, sum eindin skal geva serligan ans.

Skipanarlaga skal eindin knýttast at einum verandi stovni, fyri at tryggja eitt nøktandi fakligt arbeiðsumhvørvi og skynsaman rakstur.

### Skipan av arbeiðinum

Uttanríkis- og Vinnumálaráðið hevur havt formansskapin í arbeiðsbólkinum og hevur staðið fyri arbeiðinum. Upplýsingarnar í tilmælinum byggja á viðkomandi frágreiðingar um evnið, tilfar frá ymsum mannarættindastovnum, umframt samskipti við eina røð av stovnum og felagsskapum.

Tilmælið er býtt í tveir partar. Fyrsti partur gevur innlit í hvørjar skyldur Føroyar hava á mannarættindaøkinum, og hvussu onnur lond hava skipað eftirlit við mannarættindum. Í seinna partinum verður lýst, hvussu eftirlit við mannarættindum í Føroyum kann skipast.

Føroyskir stovnar og felagsskapir, sum hava fingið tilmælið til hoyringar eru: Løgtingsins Umboðsmaður, Kærustovnur Føroya, Fróðskaparsetur Føroya, Javnstøðunevndin, Bygnaðarbólkur løgmans, Amnesty International Føroya deild og Meginfelag teirra, ið bera brek. Harumframt hava Mentamálaráðið, Almannamálaráðið og Løgmannsskrivstovan fingið tilmælið til viðmerkingar.

Útlenskir stovnar, sum arbeiðsbólkurin hevur verið í samband við, eru: Dansk Institut for Menneskerettigheder, Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter, Ihmisoikeuskeskus (finski mannarættindastovnurin), Mannréttindaskrifstofa Íslands, Scottish Human Rights Commission og Grønlands Råd for Menneskerettigheder.

### Samandráttur og tilmæli

Arbeiðsbólkurin hevur í sínum arbeiði hugt eftir, um nakar verandi stovnur kann røkja uppgávuna at hava eftirlit við mannarættindum í Føroyum. Arbeiðsbólkurin metir, at teir stovnar sum liggja

tættast upp at virkisøkinum hjá einari føroyskari mannarættindaeind eru Løgtingsins Umboðsmaður og Føroya Kærustovnur. Tað kunnu tó vera vansar við at leggja uppgávuna til hesar stovnar, og arbeiðsbólkurin hevur tí eisini hugt eftir øðrum móguleikum. Fýra móguleikar verða lýstir í hesari frágreiðing:

- Mannarættindaeind við tilknýti til Løgtingsins Umboðsmann
- Mannarættindaeind við tilknýti til Føroya Kærustovn
- Mannarættindaeind við tilknýti til Fróðskaparsetur Føroya
- Mannarættindaeind við tilknýti til Javnstøðnevndina

Felags fyri hesar leistar er, at mannarættindaeindin verður knýtt at einum verandi stovni ella nevnd, fyri at tryggja eitt nøktandi fakligt arbeiðsumhvørvi og skynsaman rakstur. Eingin av leistunum kann tó fremjast uttan hægri játtan. Leysliga mett eru útreiðslur til løn, skrivstovuhald, virksesemi, tilfar og nevndarsamsýningar í minsta lagi tvær milliúnir árliga. Hetta er galdandi fyri allar leistar. Nágreiniligi kostnaðurin má útgreinast í einum móguligum lógaruppskoti, so ivi ikki er um fíggjarligu avleiðingarnar.

Arbeiðsbólkurin mælir staðiliga frá at leggja uppgávuna til ein stovn ella ráð, uttan at hóskaði játtan er fingin til vega. Hetta kann skeikla verandi virksesemi, samstundis sum mannarættindauppgávan ikki verður røkt nøktandi. Um ikki nøktandi játtan fæst til vega, er frægari at savna seg um eftirlit á brekøkinum, sum Føroyar hava skyldu at seta í verk, heldur enn á mannarættindaøkinum sum heild.

Tað eru fyrimunir og vansar við øllum leistum, sum verða lýstir í hesari frágreiðing.

Arbeiðsbólkurin metir tó, at allir eru egnaðir, um nøktandi fíggjarlig orka fylgir við og lógargrundarlagið er til staðar.

Í síðsta enda er tað politiski myndugleikin, sum má velja ein leist, sum verður mettur at hóska seg best til føroysk viðurskifti, samstundis sum altjóða krøv verða uppfyllt.

## Altjóða skyldur

Føroyar eru fevndar av sjeið hævudssáttmálum hjá ST við fleiri av teimum tilhoyrandi sáttmálaískoytnum. Sáttmálarnir fevna millum annað um borgarlig og politisk rættindi,

búskaparlig, sosial og mentanarlig rættindi, umframt rættindi hjá kvinnum, børnum og fólki, ið bera brek. Sí fylgiskjal trý á s. 39.

Føroyar eru eisini fevndar av Evropeiska Mannarættindasáttmálanum, sum varð settur í gildi við lóg hin 1. mai 2000. Sí fylgiskjal trý á s. 39 - 40. Dómstólar í Føroyum kunna døma eftir hesum sáttmála, tí hann er settur í gildi við lóg. Harumframt ber til at leggja mál fyri evropeiska mannarættindadómstólin, um allir møguleikar eru troyttir í heimlandinum.

ST mannarættindasáttmálarnir eru ikki settir í gildi við lóg, heldur er føroysk lóggáva broytt samsvarandi, har tað hevur verið neyðugt, so hon er í samsvar við ásetingarnar í sáttmálunum.

Hvør ST sáttmáli hevur eina nevnd av serfrøðingum, ið hevur eftirlit við, um limalandið heldur ásetingarnar í sáttmálanum. Sáttmálapartarnir lata í hesum sambandi ST eina frágreiðing fjórða hvørt ár og luttaka til eftirfylgjandi hoyring. Aftaná fær limalandið tilmæli um, hvar batar eiga at verða framdir. Nakrir av sáttmálunum geva einstaklingum kærurøguleika, um viðkomandi metir seg vera beinleiðis raktan av, at limalandið ikki heldur skyldurnar sambært sáttmálanum. Úttalilsí frá nevndunum eru tó ikki bindandi sambært fólkarættinum, og nevndirnar kunnu ikki broyta ein tjóðarúrskurð.

Tá tað snýr seg um eftirlit, er ST sáttmálin um rættindi hjá einstaklingum, ið bera brek, einasti sáttmáli, sum áleggur limalondunum at tilnevna eina eftirlitseind. Sambært grein 33, stk. 2, skulu limalondini tilnevna eina sjálvstøðuga eind, sum skal virka fyri og hava eftirlit við, at ásetingarnar í sáttmálanum verða settar í gildi í innlendis lóggávu. Føroyar hava sostatt eina altjóða skyldu at seta á stovn eftirlit á brekøkinum, meðan ta yvirskipaða eftirlitið ikki er álagt okkum á sama hátt. Tað verður tó í dag væntað av framkomnan londum, at tey seta á stovn mannarættindastovnar, sum lið í at tryggja góða fyrising, rættarskipan og fremjan av mannarættindum.

## Ein mannarættindastovnur sambært París-meginreglunum

Tað eru fleiri enn hundrað mannarættindastovnar kring heimin. Skrivstovan hjá ST hásendiharranum fyri mannarætti veitir stuðul og ráðgeving í sambandi við stovnan og menning av mannarættindastovnum, og ST stuðlar sum heild undir hesa tilgongd.

Enska heitið fyri ein landsumfevndandi mannarættindastovn er “National Human Rights Institution”. Ábyrgd, samanseting og arbeiðsháttur hjá slíkum stovni eru lýst í teimum sokallaðu París-

meginreglunum, ið vórðu samtyktar á ST aðalfundinum í 1993. Sí fylgiskjal eitt á s. 30. Talan er ikki um bindandi reglur, men um yvirskipaðar meginreglur í sambandi við stovnan og virkseml hjá einum mannarættindastovni. Tí eru heldur ikki krøv um ávíst slag av stovni. Støði skal heldur takast í teirri rættarligu og politisku stovnsmentanini í viðkomandi landi.

Tað eru kortini nøkur viðurskifti, ið skulu vera til staðar fyri at stovnurin lýkur treytirnar sambært París-meginreglunum. Stovnurin skal eitt nú hava heimild í (løgtings) lóg og fíggjarliga heimild í fíggjarlóg. Stovnurin skal vera tryggjaður málsræði í lóggávu at virka fyri og verja mannarættindi og skal millum annað lata stjórnini og tinginum frágreiðingar og viðmerkingar á ráðgevandi grundarlagi, t.d. í sambandi við lógarsmíð. Harumframt skal stovnurin kunna og veita frálæru í mannarættindum (t.d. lærarum, lesandi, tingnevndum, fyrirøkum og almenninginum sum heild) og virka sum brúgv millum borgarliga samfelagið og stjórnina, og millum stjórnina og altjóða samfelagið. Nakrir stovnar viðgera eisini kærur, men hetta er ikki eitt krav sambært París-meginreglunum.

Umráðandi er, at stovnurin er fyrisitingarliga og fíggjarliga óheftur av stjórnini. Hetta kann virka sum ein andsøgn, tá ið talan er um ein stovn á fíggjarlógini, men tað merkir í roynd og veru, at stovnurin skal virka uttan uppblending og krøv frá stjórnini. Landsgrannskoðanin, Dátueftirlitið og Løgtingsins Umboðsmaður eru dømir um sjálvstøðugar stovnar undir landinum, sum eru við á løgtingsfíggjarlógini, men sum við lóg eru gjørdir óheftir av politisku myndugleikum.

Stovnurin skal hava nøktandi fíggjarliga orku at fremja sítt virkseml. Eisini eru krøv til samansetingina av stovninum. Borgarliga samfelagið skal vera breitt umboðað og verður hetta oftast gjørt við at seta eina nevnd, sum er knýtt at stovninum. Nevndin er ráðgevandi og skal vera við til at tryggja, at virkseml hjá stovninum fevnir um viðkomandi mannarættindaøki. Nevndin ger vanliga tilmæli um raðfestingar, og skal góðkenna ársætlanir hjá stovninum.

Sambært París-meginreglunum eiga limirnir í nevndini at umboða ikki-stjórnarligar felagsskapir við ábyrgd fyri mannarættindum, fakfeløg, feløg fyri sakførarar, lækna, fjølmiðlafólk, vísindafólk, rák innan heimspekiligar ella átrúnaðarligar hugsanir. Ting og stjórnir og umboð fyri embætisverkið kunnu eisini vera umboðað, men hesi fáa bert ráðgevandi leiklut.

Í skjalinum “Belgrade meginreglurnar” frá 2012 verður samstarvið millum mannarættindastovnar og tingið lýst. Sí fylgiskjal tvey á s. 34.

## Sløg av stovnum og samstarv

Hóast teir gott hundrað mannarættindastovnarnir eru rættiliga ymiskir, kunna teir yvirskipað býttast sundur í fyra stovns-sløg:

- Kommissiúnir
- Ráðgevandi nevndir
- Umboðsmannastovnar
- Institutt

Kommissiúnirnar hava heimild at viðgera klagur frá einstaklingum, bæði mótvegis almennum og privatum aktørum.

Ráðgevandi nevndirnar hava bert ráðgevandi leiklut og leggja dent á at lata stjórnini fakliga ráðgeving.

Umboðsmannastovnarnir hava breiðari virki enn teir klassisku skandinavisku umboðsmenninir, og hava ikki bert eftirlit við almennari fyrisiting, men eisini við fremjan av skyldum sambært samtyktum mannarættindasáttmálum. Umboðsmenninir viðgera somuleiðis klagur frá einstaklingum og nakrir hava eisini heimild at leggja kærur fyri dómstólarnar.

Instituttini viðgera ikki einstaklingamál, men leggja høvuðsdentin á gransking, kunning og frálæru. Tey lata harumframt tilmæli úr hondum í sambandi við lógarsmið og veita stjórnini ráð í sambandi við mannarættindaspurningar. Eisini eru onnur sløg av stovnum, harímillum sokallaðir “blandstovnar”, ið eru skipaðir við elementum úr fleiri stovnum.

Stovnarnir hava skipað seg í fyra regional samstørv, sum fevna um afrikanska økið, Norður-, Suður- og Miðamerika, Asia og Kyrrahavið og Evropa<sup>3</sup>. Føroyar vildu natúrliga verið partur av Evropeiska samstarvinum, nevnt European Network of National Human Rights Institutions (ENNHRI). Fjøruti lond eru limir í hesum samstarvi, sum í 2013 fekk skrivstovu í Brússel.

Umboð úr regionalu samstørvunum hava aftur skipað seg í ein altjóða felagsskap, nevndur “Global Alliance of National Human Rights Institutions” (GANHRI). GANHRI hevur til endamáls at styrkja og samskipa samstarvið millum stovnarnar og at samskipa viðurskiptini hjá stovnunum og

---

<sup>3</sup> The Network of African National Human Rights Institutions; The Network of National Institutions for the Promotion and Protection of Human Rights in the Americas; The Asia-Pacific Forum of National Human Rights Institutions; European Network of National Human Rights Institutions (ENNHRI).



ST. Felagsskapurin hevur skrivstovuhald á skrivstovuni hjá ST hásendiharranum fyri mannarættindum.

### Akkreditering til ST

Flestu mannarættindastovnar hava umboðan í ST. Í GANHRI er metingarnevnd, sum viðmælir, hvørjir stovnar fáa akkreditering til ST. Til ber at fáa A, B ella C støðu. Flokkingin sipar til, hvussu væl stovnurin lýkur treytirnar sambært París-meginreglunum. “A støða” verður latin stovnum, sum lúka treytirnar lýtaleynt. “B støða” verður latin stovnum við nøkrum lýtum, meðan “C støða” verður latin stovnum, sum ikki lúka treytirnar.

Limir við A støðu hava atkvøðurætt í GANHRI og kunnu gerast partur av stjórnini. Stovnar við B ella C støðu kunnu luttaka á fundum í GANHRI, men hava ikki atkvøðurætt. Stovnar við A støðu fáa fast pláss og talurætt í Mannarættindaráðnum hjá ST og í ymsum ST-stovnum, og skjøl frá hesum stovnum verða flokkað sum almenn ST-skjøl. Limir við A støðu verða eftirmettir fimta hvørt ár fyri at tryggja, at teir framhaldandi virka í samsvari við París-meginreglurnar.

Ríkisrættarliga støðan hevur týðning í sambandi við akkreditering til ST. Meginreglan er, at akkreditering til ST hongur saman við ST limaskapi, og at tað bert er ein mannarættindastovnur í hvørjum ríki. Tað verða tó gjørd undantøk, um heilt serlig viðurskifti gera seg galdandi. Tvær støður, ið higartil hava verið mettar at vera heilt serligar, eru Palestina og Stóra Bretland, t.e. Ongland, Skotland og Norðurírland.

Palestina verður mett at vera serligt orsakað av sínari serligu støðu hjá ST. Støðan í Stóra Bretlandi verður somuleiðis mett at vera serlig, og tí hava Ongland, Norðurírland og Skotland hvør sín stovn. Stovnurin í Norðurírlandi varð stovnaður í sambandi við friðaravtaluna millum Stóra Bretland og Írland, meðan stovnurin í Skotlandi varð stovnaður í sambandi við stovnanina av skotska tinginum. Heimildin hjá stovninum í Onglandi fevnir sostatt um Ongland og Wales, og bert tey økir í Skotlandi, sum skotska stjórnin ikki umsitur.

Avbjóðingin hjá GANHRI er at stuðla nýggjum mannarættindastovnum, samstundis sum felagsskapurin skal taka atlit at ST limaskapi. Viðvíkjandi støðu Føroya metir arbeidsbólkurin, at Føroyar hava móguleika at flokkast sum ‘serligt føri’, um politiskt ynski er um hetta. Føroyskir myndugleikar hava málsræði á flestu økjum, ið ávirka gerandisdagin hjá borgarum og hava somuleiðis víðar uttanríkispolitiskar heimildir. Tað krevur tó eitt ávíst arbeiði at lýsa hesi

viðurskifti, og vælvild og viðspæl frá donsku stjórnini. Fæst semja um hesi viðurskifti, kann føroyski stovnurin (teoretiskt) fáa tillutað “A støðu” og harvið fast pláss og talurætt í ST. Hetta er sjálvsagt treytað av, at stovnurin verður settur at lúka treytirnar sambært París-meginreglunum. Við “A støðu” fæst eisini talu- og atkvøðurættur í GANHRI. Sambært grein 39 í reglugerðini hjá GANHRI verður tó staðfest, at har tað eru fleiri enn ein mannarættindastovnur í einum ríki, er neyðugt at býta talutíð og atkvøðurætt millum sín.

Umleið helvtin av limunum í evropeiska samstarvinum hava “A støðu”. Í Norðurlondum hava stovnarnir í Danmark og Finnlandi “A støðu”, meðan stovnarnir í Norra og Svøríki hava “B støðu”<sup>4</sup>. Í Íslandi virkar “Mannréttindaskrifstofa Íslands”, sum ikki verður viðurkend av ST sum fullgildur stovnur, hóast stovnurin røkir fleiri av teimum skyldum, sum verða staðfestar í París-meginreglunum. Orsøkin er, at talan er um felagsskap, sum er sprottin burturúr sivilsamfelagnum og málsræðið, hann virkar undir, er ikki staðfest við lóg. Tað verður í lýtuni arbeitt við lógaruppskoti, sum hevur til endamáls at stovna ella umskipa stovnin, soleiðis at hann lýkur treytirnar sambært París-meginreglunum.

Í Grønlandi fremur “Dansk Institut for Menneskeretigheder” (IMR) eftirlit. Harafturat varð Grønlands Råd for Menneskerettigheder stovnað í 2012<sup>5</sup>. Ráðið hevur 18 limir og hevur skrivstovuhald í “Departementet for familie, ligestilling, sociale anliggender og justitsvæsen”. Ætlanin er at sundurskilja ráðið frá landsfyrisingini, soleiðis at ráðið frameftir sjálvst røkir skrivstovuhald og fakliga arbeiðið. Í hesum sambandi er ætlanin at seta eitt akademiskt starvsfólk, sum skal arbeiða fyri nevndina. Sum frá líður er ætlanin, at ráðið sjálvst skal fremja eftirlitið í Grønlandi.

## Ein føroysk loysn

Í hesum parti verður umrøtt, hvussu ein mannarættindaeind kann verða skipað í Føroyum. Fyrst verður hugt at, hvørja heimild ein føroyskur stovnur fær, hareftir verður hugt eftir, um nakar verandi stovnur kann røkja uppgávuna og at enda verða fyra møguligir leistar lýstir.

---

<sup>4</sup> Í báðum førum verður arbeitt við at bota um hetta.

<sup>5</sup> Inatsisartutlov nr. 23 af 3. december 2012 om Grønlands Råd for Menneskerettigheder.

## Heimild

Lóggávuvaldið í Føroyum er býtt í millum danskar og føroyskar myndugleikar, har føroyingar sita fyri einari røð av málsøkjum. Danir sita fyri teimum málsøkjum, sum eru nevnd í yvirkulógini § 1 stk. 2 og ræðislógini § 1 stk. 2. Hesi eru: revsiumsorgan, fíggarstovnar og eftirlit við slíkum, flogferðsla, fólkatrygging, heilsumál, lækna, ljósmøður, sjúkrahús, ídnaðarhugverksrættur, kort- og landmátarmyndugleiki, leiðarbræv, lögregla og ákærumyndugleiki og atknýttu partarnir av revsirættarganginum, persóns-, húsfólka- og arvarættur, rættargangur, heruppií at seta á stovn dómstólar, sakførarastarvsemi, serumsorgan, sjórættur, sjóuppmerking og vitaverk og útlendingaøkið og markaeftirlit<sup>6</sup>.

Flestu øki, ið ein føroysk mannarættindaeind væntandi fer at arbeiða við, eru sostatt øki, sum føroyskir myndugleikar varða av. Lögregla, rættargangur og varðhald eru hinvegin øki, ið ríkisstovnar hava ábyrgd av. Tá talan er um ríkismál, kann ein føroyskur myndugleiki ikki fremja eftirlit við hesum økjum á tann hátt, at føroyskir myndugleikar ikki hava atgongd til eitt nú vitjanir og upplýsingar um lögreglu og varðhald. Ein føroysk mannarættindaeind hevði tí havt trupult við at havt eftirlit við hesum økjum. Arbeidsbólkurin metir tað vera sera óheppið, um einki eftirlit var við hesum økjum. Ein móguleiki er tí at skipa føroysku mannarættindaeindina eftir sama leisti sum Løgtingsins Umboðsmaður, hvørs virkseimi fevnir um ‘fyrising heimastýrisins’, meðan tað er danski umboðsmaðurin, sum varðar av felags økjum. Tað vil siga, at tað verður danski mannarættindastovnurin, sum fær heimild at fylgja við málsøkjum, sum ikki eru yvirtikin. Verður hesin leistur valdur, má lógin um Dansk Institut for Menneskerettigheder<sup>7</sup> setast í gildi í Føroyum fyri ikki-yvirtikin málsøkir.

Hinvegin er eisini týðandi at gera skilnað millum vanligt myndugleikavirkseimi, har myndugleikar hava heimild at taka avgerðir, og síðan virkseimi, ið hevur við eftirlit og yvirumsjón at gera. Einans í fyrri føri er heilt týðandi, at viðkomandi málsøki eftir heimastýrslóg og yvirkulóg eru undir føroyskum ræði. Ein føroyskur mannarættindastovnur, ið ikki tekur avgerðir, men mest hevur eftirlit við, varpar ljós á og roynir at vekja uppmærkseimi um mannarættindastøðuna í Føroyum, kann helst fremja hetta virkseimi uttan mun til, um málsøkið, ið eftirlitið er við, er føroyskt ella

<sup>6</sup> Flogferðsla, persóns-, húsfólka- og arvarættur, útlendingaøkið og markaeftirlit eru øki, ið eftir ætlan skulu yvirtakast í hesum samgonguskeiðinum.

<sup>7</sup> LOV nr 553 af 18/06/2012 - Lov om Institut for Menneskerettigheder – Danmarks Nationale Menneskerettighedsinstitution, broytt 12. juni 2013 til eisini at galda fyri Grønland.

felags. Kortini er greitt, at ein føroysk mannarættindaeind fær verri við at fremja eftirlit við ríkismyndugleikum í Føroyum uttan so, at avtalur ella neyðugt lógargrundarlag verður fyri tí.

Hesi viðurskifti mugu tí umrøðast í sambandi við eina móguliga stovnsetan og ein loysn má finnast í samráð við donsku myndugleikarnar.

## Innihald

Oman fyri nevndu økir eru dømir um viðkomandi øki hjá einari mannarættindaeind. Fyrsta uppgávan hjá mannarættindaeindini verður at kanna neyvari, hvørji øki eru viðkomandi at arbeiða við í Føroyum. Hugsast kann, at støði verður tikið í niðurstøðum frá ST serfrøðinganevndum, tilmælum og viðmerkingum frá føroyskum felagsskapum og stovnum o.s.fr. Við uppgávuni á brekøkinum er greitt frammanundan, at eindin skal virka fyri, verja og hava eftirlit við rættindum hjá fólki, ið bera brek. Hetta gerst millum annað við:

- kunning og undirvísing við tí endamáli at ala fram virðing fyri rættindum og tign hjá fólki, ið bera brek
- at veita generella ráðgeving um rættindi og kærumøguleikar, og at gera frágreiðingar og kanningar um ávís viðurskifti í samstarvi við áhugabólkar
- og at veita landsstýrinum og Løgtinginum hoyringssvar og ráðgeving viðvíkjandi reglum og skipanum á brekøkinum, og annars at hava eftirlit við íverksetan av sáttmálanum.

Sambært grein 33, stk. 3 í sáttmálanum viðvíkjandi rættindum hjá einstaklingum, ið bera brek, skal samfelagið sum heild, og serliga fólk, ið bera brek, og tey feløg, ið umboða tey, verða við í eftirlitsgongdini. Mannarættindaeindin skal tí samstarva við Meginfelag teirra, ið bera brek (MBF), Ráðið fyri Brekað (RFB) og onnur, ið arbeiða fyri rættindum hjá fólki, ið bera brek. Eisini er avgerandi, at MBF, ið er meginfelag fyri 24 limafeløg, fær fastan sess í nevndini, sum verður knýtt at mannarættindaeindini.

Mannarættindaøkið er tó torgreitt og markamótið millum rætt og politikk kann vera flótandi. Mannarættindi hava ikki eitt endaligt innihald, men mennast og tulkast leypandi. Hetta ger, at fólk eru ójovn á máli um, hvat kjarnin í mannarættindunum er - og eigur at vera. Ofta verður skilt ímillum borgarlig og politisk rættindi øðrumegin og fíggjarlig, sosial og mentanarlig hinumegin. Borgarlig og politisk rættindi verða sum heild hildin at vera rættiliga greið og eignað hjá dómstólum og myndugleikum at nýta í sambandi við rættarmál. Fíggjarlig, sosial og mentanarlig rættindi verða

hinvegin hildin at vera meira ógreið og veik, og tí opnari fyri tulkingum. Hetta merkir samanumtikið, at mannarættindaøkið er fakliga meira krevjandi enn onnur lögfrøðilig fakøki. Tí er umráðandi, at ein føroysk mannarættinda eind hevur nøktandi orku at taka sær av øllum hesum spurningum.

## Viðkomandi stovnar

Arbeidsbólkurin metir, at teir stovnar sum liggja tættast upp at virkisøkinum hjá einari føroyskari mannarættinda eind, eru Løgtingsins Umboðsmaður og Føroya Kærustovnur. Fyrimunir og vansar við at leggja uppgávuna til hesar stovnar verða lýstir niðanfyri. Harumframt verða tveir aðrir møguleikar umrøddir. Annar er at skipa mannarættinda eindina í samstarvi við Fróðskaparsetur Føroya. Hin er at leggja uppgávuna til Javnstøðunevndina.

### Løgtingsins Umboðsmaður (LUM)

Sum óheftur stovnur undir Føroya Løgtingi lýkur LUM krøvini um fíggarligt og fyrisitingarligt óheftni sambært París-meginreglunum. Við at víðka virkseimið hjá LUM, verður kravið í arbeiðssetninginum um skynsaman rakstur og fakligt umhvørvi eisini rokkið, tí nýggja eindin gerst partur av einum verandi stovni, ið arbeiðir við málsviðgerð. Nýggja uppgávan hjá LUM at ansa eftir, at rættindi hjá børnum verða virð, sampakkar eisini væl við virkisøkið hjá einari mannarættinda eind.

Fleiri vansar eru tó við at leggja uppgávuna til LUM, m.a. kravið um breiða samanseting, sum ikki verður rokkið. LUM hevur heldur ikki royndir at arbeiða úteftir við kunning, upplýsing og frálæru. Flótandi markamótið millum politikk og mannarættindi kann eisini avmarka virkseimið hjá stovninum, tí tey kunnu ikki úttala seg yvirskipað og politiskt. Og vandi er fyri, at nýggja uppgávan kann fáa neiliga ávirkan á umboðsmannastovnin, tí leikluturin hjá einum mannarættindastovni kann lættliga verða skýrdur at vera politiskur.

Arbeidsbólkurin mælir tí frá at leggja uppgávuna til LUM í verandi líki, men vísir niðanfyri á møguleikan at skipa eina samansetta eind, lík tí finska mannarættindadeplinum, sum hevur fyrisitingarligt tilknýti til finska umboðsmannin. Talan er um eitt nýtt slag av “blandaðum” stovni, ið fær góð skotsmál, og sum hevur fingið akkreditering til ST (“A støðu”).

## I: Mannarættindaeind við tilknýti til LUM

Finski mannarættindadepilin er trúþýttur. Fyrisitingarliga er depilin knýttur at skrivstovuni hjá finska umboðsmanninum. Depilin hevur egnan stjóra og starvsfólk, umframt eina nevnd. Saman mynda depilin, nevndin og skrivstovan hjá Umboðsmanninum finska mannarættindastovnin. Depilin varð stovnaður í 2011 við støði í dagføring av lógini um finska umboðsmannastovnin<sup>8</sup>. Hóast hetta, er sambandið millum depilin og umboðsmannin avmarkað. Depilin er fyrisitingarligur partur av skrivstovuni hjá umboðsmanninum, men virkar annars sjálvstøðugt og óheft. Umboðsmaðurin tilnevnir stjóran á deplinum í eitt fyra ára tíðarskeið, aftaná at hava fingið tilmæli frá Grundlógartingnevndini. Umboðsmaðurin tilnevnir somuleiðis limirnar í nevndina, aftaná at hava hoyrt stjóran, sum er formaður í nevndini. Umboðsmaðurin er føddur limur í nevndini. Nevndin viðger mannarættindamál, ið hava “viðfevnda ávirkan og grundleggjandi týðning”, umframt at góðkenna virkisætlanina og ársfrágreiðingina hjá deplinum. Depilin letur á hvørjum ári Tinginum eina ársfrágreiðing um mannarættindastøðuna í Finnlandi, og er somuleiðis hoyringpartur í sambandi við lógarsmíð. Depilin fremur nógv kunnandi og upplýsandi virksemi og hevur latið úr hondum eina røð av tilmælum og viðmerkingum til lógaruppskot og politikkir. Depilin viðger ikki klagur ella onnur einstaklingamál. Depilin hevur nýligani fingið álagt uppgávuna at fremja eftirlit við brekøkinum sambært grein 33 í Breksáttmálanum og er farin at fyrireika seg til hesa uppgávu.

Føroyska mannarættindaeindin kundi á sama hátt sum finski depilin verið trúþýtt. Fyrisitingarliga kundi eindin verið knýtt at skrivstovuni hjá LUM, og harvið havt felags umsiting og hentleikar. Ein stjóri ella samskipari leiðir arbeiðið hjá eindini saman við einum starvsfólki afturat sær. Fyri at tryggja kravið um pluralismu, verður sett ein nevnd, har borgarliga samfelagið er breitt umboðað.

## Skipan

Løgtingsins Umboðsmaður tilnevnir stjóran/samskiparan av eindini í eitt fyra ára tíðarskeið, aftaná at hava fingið tilmæli frá viðkomandi tingnevnd. Umboðsmaðurin tilnevnir somuleiðis limirnar í nevndina, aftaná at hava hoyrt stjóran, sum er formaður í nevndini. Umboðsmaðurin er føddur limur í nevndini.

---

<sup>8</sup> Act on the Amendment of the Parliamentary Ombudsman Act, Act 535/2011 of 20 May 2011.

## Nevnd

Sum lýst á síðu 6, skal ein nevnd vera knýtt at eindini fyri at tryggja kravið um pluralismu. Nevndin skal vera breitt samansett av fólki úr ikki-stjórnarligum felagsskapum við ábyrgd fyri mannarættindum, fakfeløgum, feløgum fyri sakførarar, læknum, fjølmiðlafólki, vísindafólki, rákum innan heimspekiligar ella átrúnaðarligar hugsanir. Ting og stjórnir og umboð fyri embætisverkið kunnu vera umboðað í nevndini, men hesi fáa bert ráðgevandi leiklut.

Nevndin skal veita kunning, ráð og íkast til arbeiðið hjá skrivstovuni, og skal góðkenna ársætlanir. Einki krav er um støddina á nevndini, men royndir við nevndararbeiði vísa, at ov stórar nevndir lættliga kunnu gerast ineffektivar. Tí verður mælt til, at tað vera tilnevndir í mesta lagi 10 limir í nevndina umboðandi viðkomandi áhugafelagsskapir og myndugleikar, t.d. Amnesty International, Barnabati, MBF, Reyðikrossur, LGBT, LUM, Javnstøðnevndin, Fróðskaparsetur Føroya, umframt umboð fyri viðkomandi fakkólkar og trúarfeløg. Við í mesta lagi 10 limum er gjørligt at tryggja ta neyðugu umboðanina, samstundis sum nevndin hevur eina stødd, ið ger, at hon kann arbeiða effektivt.

## Starvsfólk

Stjórin ella samskiparin er áramálssettur fyri fyra ár í senn við møguleika fyri leingjan. Viðkomandi skal leiða arbeiðið á eindini innan teir karmar, sum verða settir av nevndini. Uppgávan er partvís fyrisitingarlig, samstundis sum viðkomandi umboðar eindina úteftir. Afturat stjóranum/ samskiparanum er eitt fulltíðar starvsfólk, sum skal hjálpa viðkomandi at fremja uppgávarnar hjá eindini, m.a. at gera kanningar og frágreiðingar, at undirvísa og kunna, umframt at samstarva við ST og aðrar altjóða stovnar.

## Virksemi

Við tveimum starvsfólkum er alneyðugt at raðfesta virkseimið gjølla. Ábyrgdin hjá eindini skal ásetast í lóg, men tað er uppgávan hjá eindini at kanna og áseta, hvørji øki eru viðkomandi at arbeiða við í Føroyum. Kjarnuuppgávarnar hjá einum mannarættindastovni eru at hava eftirlit við mannarættindastøðuni í landinum, ráðgeva, kunna og undirvísa. Hetta gerst m.a. við at framleiða frágreiðingar um mannarættindastøðuna og at koma við tilmælum um bata, at útvega upplýsing og frálæru um grundleggjandi mannarættindi, umframt at veita stjórnini og Tinginum ráð og tilmæli í

sambandi við lógarsmíð og gerð av politikki. Eindin kann til eina og hvørja tíð taka evni/mál upp, ið verða mett at vera viðkomandi. Sum minsta mark má ein føroysk mannarættindaeind lata úr hondum eina árliga frágreiðing um mannarættindastøðuna í Føroyum sum heild, og um meira nágreinilig mál, harímillum brekøkið. Harumframt kann eindin vera hoyringspartur í sambandi við lógarsmíð. Eisini er tað ein kjarnuuppgáva at økja um almennu tilvitanina, serliga við upplýsing og undirvísing.

### Fortreytir fyri hesum leisti

Fyri at fremja hendan leist er neyðugt at broyta løgtingslógina um Løgtingsins Umboðsmann og at fáa til vega eyka játtan á fíggjarlógini til virkseimið hjá mannarættindaeindini.

Av tí at eindin við hesum leisti verður partur av skrivstovuni hjá Løgtingsins umboðsmanni og sostatt deilir hølir, tekniska útgerð, journalskipan o.s.fr. er kostnaðurin fyri skrivstovuhald minni, enn um talan var um at gera ein nýggjan stovn. Tað er tó ivasamt, um tað ber til at húsa tveimum starvsfólkum afturat í verandi hølum undir Bryggjubakka 11. Tí er helst neyðugt at umbyggja verandi hølir, ella at flyta í størri hølir. Meirkostnaður stendst av hesum, umframt útreiðslur til teldur, skermar, skrivstovuinnbúgv v.m.

### Viðmerkingar

Arbeidsbólkurin hevur í tilgongdini havt fund við LUM og eftirfylgjandi sent LUM tilmælið til hoyringar. Løgtingsins Umboðsmaður hevur í tí sambandi víst á nakrar grundleggjandi vansar við hesum leisti:

- Vandur er fyri, at neyðuga fíggjarliga orkan ikki verður sett av og at fleiri arbeidøki tí verða lögð til LUM, sum frammanundan hevur avmarkaða orku og heldur ikki vitanarligu førleikarnar, ið krevjast.
- Vandur er fyri, at ráðið verður spart burtur, og tá er grundarlagið tikið undan loysnini
- Vandur er fyri, at hetta kann skapa eina aðra fatan av LUM og skeikla álitið á stovnin, tí leikluturin hjá einum mannarættindastovni lættliga kann verða skýrdur at vera politiskur
- Praktiskt ber ikki til at húsa fleiri fólkum í verandi staði



Tí kann slík loysn bert eydnast um røttu fortreytirnar eru til staðar, t.e.

- Lógargrundarlag, ið ger greitt býti millum mannaættindaeindina og LUM
- Fíggjarlig orka til egnan stjóra og starvsfólk, umframt nevnd og virkseimi
- Loysn viðvíkjandi hølvisviðurskiftum

## II: Føroya Kærustovnur

Føroya Kærustovnur er skrivstova hjá nýggju kærunevndum, ið viðgera avgerðir hjá almennum myndugleikum. Kærurnar verða latnar Kærustovninum, sum innheintar upplýsingar um málið, herundir ummælið og skjøl frá tí myndugleika, sum hevur tikið kærdu avgerðina. Tá málið verður mett at vera fult upplýst, ger Kærustovnurin eitt tilmæli, sum verður lagt fyri avvarðandi nevnd til støðutakan. Tá nevndirnar hava tikið avgerð, verður avgerðin send til partarnar.

Harumframt er Føroya Kærustovnur skrivstova hjá Høvuðsbarnaverndarnevndini, ið m.a. tekur avgerð í málum um umsorganaryvirtøku, samverurætt, familjuviðgerð og tvingsilsmálum.

Kærustovnurin er eisini skrivstova hjá Skuldarumskipanarnevndini, ið hevur heimild til at umskipa og eftirgeva skuld, sum fólk hava til landskassan.

Starvsfólkatalið á stovninum er umleið átta fulltíðarstørv, og starvssamansetingin fevnir um ein stjóra, 4½ lögfrøðingar, deildarleiðara og 2½ skrivstovufólk.

Fyrimunur við at leggja uppgávuna til Kærustovnin er kravið um skynsaman rakstur, tí eindin gerst partur av einum verandi stovni og einum fakligum umhvørvi. Og í mun til LUM verður kravið um pluralismu tryggjað við at seta eina breitt samansetta nevnd.

### Fortreytir fyri hesum leisti

Møguligir vansar við hesari loysn eru, at tað kann gerast trupult at kritisera ein stovn, sum eindin er knýtt at. Kærustovnurin er heldur ikki vanur at arbeiða úteftir við kunning og upplýsing. Nakað av iva hevur verið um, hvørt Kærustovnurin lýkur treytirnar um óheftni sambært París-meginreglunum. Avgerðir hjá fleiri myndugleikum kunnu kærast til kærunevndirnar, og Skuldarumskipanarnevndin og Høvuðsbarnaverndarnevndin taka beinleiðis avgerðir í ávísu málum. Avgerðirnar hjá Høvuðsbarnaverndarnevndini kunnu kærast til Føroya Rætt og avgerðin hjá

Føroya Rætti kann kærast til Landsrættin. Avgerðirnar hjá kærunevndunum og Skuldarumskipanarnevndini kunnu hinvegin ikki kærast til annan fyrisitingarligan myndugleika. Tað vil siga, at talan er um fyrisitingarligar avgerðir á hægsta stigi.

Eftir at hava hoyrt Kærustovnin metir arbeiðsbólkurin, at hesin leistur kortini eisini er egnaður. Verður mannarættindaeindin lögð til, ella saman við, Føroya Kærustovni er neyðugt við eini lóg um Føroya Kærustovn, við áseting um hvussu slík eind arbeiðir sjálvstøðugt og óheft av øðrum virkseminum á stovninum. Eisini er neyðugt at menna mannagongdir soleiðis, at skott er millum virkseminum hjá mannarættindaeindini og hinum nevndunum. Hetta kann millum annað gerast við, at mannarættindaeindin hevur egnan stjóra/samskipara og starvsfólk, ið burturav arbeiða við mannarættindum.

Kærustovnurin heldur til Undir Hornabakka. Hølisviðurskiftini eru góð, og pláss er fyri fleiri starvsfólkum. Av tí at eindin við hesari loysn verður partur av skrivstovuni hjá Kærustovninum er kostnaðurin fyri skrivstovuhald minni enn um talan var at gera ein nýggjan stovn.

Krøv til nevnd, starvsfólk og virksemin er tað sama sum í lýsingini av eindini við tilknýti til LUM.

### Viðmerkingar

Arbeiðsbólkurin hevur sent Føroya Kærustovni tilmælið til hoyringar. Í tí sambandi hevur setti stjórin víst á at:

- Kærustovnurin er jaliga sinnaður at vera við til at finna eina hóskaði loysn, um politiski myndugleikin velur at knýta mannarættindaeindina at Føroya Kærustovni.
- At neyðugt er við lóg um Føroya Kærustovn við ásetingum um óheftni fyri slíka nevnd
- Tá ið Kærustovnurin tekur nýtt virksemin inn krevst fígging til normeraðu starvsfólkini, skrivstovuútbúnað, skeiðsvirksemin, nevndarsamsýningar, tilfar v.m.

Tí kann slík loysn bert eydnast, um røttu fortreytirnar eru til staðar, t.e.

- Lógargrundarlag fyri Føroya Kærustovn við áseting um, hvussu ein mannarættindaeind arbeiðir sjálvstøðugt og óheft av øðrum virkseminum á stovninum
- Lógargrundarlag fyri mannarættindaeindina, ið ásetur ábyrgd og heimild
- Nøktandi játtan at rinda starvsfólka- og nevndarútreiðslur, umframt virkseminum

### III: Mannarættindaeind knýtt at fróðskaparsetri

Granskingarstovnar kunnu tæna sum mannarættindastovnar, og verða oftast flokkaðir sum institutt. Dømi um institutt her á leiðum eru Danska Instituttið fyri Mannarættindi og Týska Mannarættinda-instituttið. Hesir stovnar byggja teirra virkseimi á gransking og kanningararbeiði, men eru ikki knýttir at einum ávísnum universiteti. Tað er bert í Norra, at ein mannarættindastovnur hevur verið beinleiðis knýttur at einum universiteti. “Norsk senter for menneskerettigheter” fekk við kongligari fyriskipan í 2001 ábyrgd av at vera nationalur mannarættindastovnur, og varð skipaður sum ein tvørfakligur depil við Universitetið í Oslo.

Stovnurin hevur gjøgnum árinum havt trupult við at lúka krøvini sambært París-meginreglunum og varð avtikin í 2014, tá ið “Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter” var stovnað sum sjálvstøðugur stovnur við fyrisitingarligum tilknýti til Sivilumboðsmannin.

Í einari frágreiðing, sum norska Uttanríkisráðið setti í gongd í 2010, varð staðfest, at depilin hevði ikki riggað nóg væl sum mannarættindastovnur. Fleiri veikleikar vórðu ávístir, bæði bygnaðarligir og innihaldsligir. Eitt nú hevði leiðarin ikki fullan myndugleika at ráða yvir upphæddini, ið var oyramerkt til mannarættindastovnin. Harumframt varð lagdur størri dentur á gransking enn aðrar týðandi uppgávur, og mannarættindastovnurin hevði í ov stóran mun fíggjað gransking, sum hevði ov lítið samband við mannarættindauppgávuna, umframt at raðfestingin av mannarættindaspurningum í ov lítlan mun var lagað til Noreg og norskar avbjóðingar. Harumframt varð víst á, at kongliga fyriskipanin frá 2001 var ov breið og ógreið.

Eftirfylgjandi hevur verið umrøtt, um tað ber til at knýta mannarættindastovnar at fróðskaparsetrum við góðum úrsliti. Sambært týska serfrøðingunum, Frauke Lisa Seidensticker<sup>9</sup>, eigur hetta at bera til, um atlit verða tikin at avbjóðingum, ið norski mannarættindadepilin hevði. Hon vísir eisini á, at tilmæli og frágreiðingar frá slíkum stovni byggja á dygt grundarlag, og kunnu tí fáa stóra slagkraft og ávirkan.

#### Ein føroysk loysn við tilknýti til Fróðskaparsetur Føroya

Aðalmálið hjá Fróðskaparsetri Føroya er sambært § 2 í seturslógini at veita frálæru og gransking og í fremjingini av hesum setningi at grunda frálærana á gransking á hægsta altjóða stigi. Eisini skal

---

<sup>9</sup> Í frágreiðingini “Building a National Human Rights Institution” - A study for the Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of Viet Nam. 2011.

stovnurin breiða út kunnleika og eggja til orðaskifti um vísindalig háttaløg, ástøði og úrslit.

Grundarlagið, ið Fróðskaparsetrið virkar eftir, tykist hóska væl saman við endamálinum hjá einum mannarættindastovni, sum er hava eftirlit við og m.a. lata Tinginum og altjóða stovnum frágreiðingar um mannarættindastøðuna í landinum. Niðan fyri verður lýst, hvussu ein føroyskur leistur kundi sæð út, havandi í huga atfinningarnar móti norska tvørfakliga deplinum.

Fróðskaparsetrið er í dag skipað við fimm fakligum deildum og einari fyrisiting. Granskingarevni á Søgu- og Samfelagsdeildini liggja tættast upp at virkisøkjunum hjá einum mannarættindastovni og tí vildi verið mest eyðsæð at knýtt mannarættindaeindina at hesari deild.

Fyri at skapa undirtøku fyri hesari loysn er neyðugt, at Fróðskaparsetrið eisini fær fyrimun av samstarvinum. Hetta gerst yvirskipað við eini loysn, ið kastar av sær til báðar síður. Partur av virkseminum má vera bundið til at virka sum skrivstova hjá mannarættindaeindini, og hinvegin má ein partur vera oyramerktur til akademiskt lögfrøðiligt virksemi á mannarættindaøkinum. Parturin av virkseminum, ið er ætlaður mannarættindastovninum, og parturin, ið er ætlaður til gransking, eiga at vera væl skilmarkaðir, so ivi ikki stendst av raðfestingunum.

Fyri at tryggja kravið um óheftni, er ein móguleiki at skipa eindina sum sjálvsognarstovn við tilknýti til Fróðskaparsetur Føroya. At talan er um sjálvsognarstovn tryggjar óheftni, tí sjálvsognarstovnur er stovnur, sum “eigur seg sjálvan”. Ein annar móguleiki er at kanna, hvørt nýstovnaði “Depil fyri heilsugransking” á Fróðskaparsetrinum kann nýtast sum fyrimynd. Talan er um samstarv millum Granskingarráðið og Fróðskaparsetrið, Landssjúkrahúsið og Deildina fyri Arbeids- og Almannaheilsu. Umráðandi er at hava í huga, at depilin í neyðuga stóran mun skal vera sjálvstøðugur innan fyri bygnaðin á Fróðskaparsetrinum, bæði fíggjarliga og í mun til tilfeingi annars.

Stovnurin skal hava heimild í løgtingslóg og fíggjarliga heimild í fíggjarlóg. Játtanin skal verða oyramerkt til mannarættindaeindina, og ikki leggjast afturat játtanini til Setrið. Málsræðið hjá eindini skal somuleiðis verða ásett í lóg: at virka fyri og verja mannarættindi og millum annað lata stjórnini og tinginum frágreiðingar og viðmerkingar á ráðgevandi grundarlagi. Harumframt skal stovnurin kunna og veita frálæru í mannarættindum.

## Bygnaður

Eindin verður skipað við einum stýri, einum fyrisitingarligum samskipara og einum ella fleiri akademiskum starvsfólki. Fyri at tryggja kravið um pluralismu verður samstundis sett ein nevnd, har borgarliga samfelagið er breitt umboðað.

## Stýri

Stýrið hevur fyra limir, har leiðslan á Fróðskaparsetrinum og mannarættindanevndin seta hvør sínar tveir limir. Stýrið skipar seg sjálvt við formanni og næstformanni, og er formansins atkvøða avgerandi, tá atkvøðurnar standa á jøvnum.

Stýrið tekur sær av yvirskipaðum ætlanum, m.ø. raðfestingum og fíggjarætlan. Stýrið setur, eftir at hava hoyrt rektara og leiðslu á Sögu- og samfelagsdeildini og mannarættindanevndina, samskipara. Stýrið setur eisini, eftir tilmæli frá fakligari metingarnevnd, eitt ella tvey akademisk undirvísingar- og granskingarstarvsfólk.

## Nevnd

Viðkomandi landsstýrisfólk setir mannarættindanevndina eftir tilmæli frá viðkomandi áhugapørtum. Í nevndini sita umboð fyri í mesta lagi 10 viðkomandi áhugafelagsskapir og myndugleikar, sí lýsingina omanfyri.

## Samskipari

Samskiparin kann vera áramálssettur fyri fyra ár í senn við møguleika fyri leingjan. Samskiparin leiðir arbeiðið á eindini innan teir karmar, sum verða settir av stýrinum. Uppgávan er partvís fyrisitingarlig, samstundis sum viðkomandi umboðar eindina úteftir.

## Akademiskt undirvísingar- og granskingarstarvsfólk

Talan kann vera um eitt ársverk tilsamans, sum er oyramerkt til gransking og kanningararbeiði viðvíkjandi mannarættindum. Helvtin av akademisku orkuni skal verða nýtt til evni og virksemi, ið nevndin raðfestir, hin helvtin til evni og virksemi, ið leiðslan á Sögu- og samfelagsdeildini raðfestir

innan manna­rættinda­økið. Samski­parin ger eftir hoyring av starvs­fól­kum og stýri av, hvussu hesar báðar raðfestingarnar verða býttar starvs­fól­kanna millum.

### Virksemi

Sama sum í lýsingini av eind við tilknýti til LUM og Kærustovnin, síða 14 og 15.

### Fortreytir fyri hesum leisti

Neyðugt er at gera eina løgtingslóg um føroyska manna­rættinda­eind. Harumframt er neyðugt at gera eina samstarvsavtalu við Fróðskaparsetur Føroya. Eindin skal somuleiðis hava nøktandi játtan á fíg­gjar­lógini.

Av tí at eindin við hesari loysn verður partur av skrivstovuni hjá Fróðskaparsetri Føroya og sostatt deilir hølir, tekniska útgerð, journalskipan o.s.fr. við Fróðskaparsetrinum, er kostnaðurin fyri skrivstovuhald minni enn um talan var um at gera ein nýggjan stovn. Virksemið hjá Fróðskaparsetrinum er í løtuni spjatt ymsa staðni í býnum, men ar­beitt verður fram ímóti at miðsavn virksemið hjá Setrinum. Akkurát hvat hetta hevur at siga fyri Søgu- og samfelagsdeildina er ógreitt, og harvið eisini fyri staðsetingina av einari møg­u­ligari manna­rættinda­eind.

### Viðmerkingar

Arbeiðsbólkurin hevur í tilgongdini havt fund við rektaran á Fróðskaparsetri Føroya (og eftirfylgjandi sent rektaranum tilmælið til hoyringar). Sambært rektaranum:

- kann loysnin styrkja fakliga umhvørvið á Setrinum, samstundis sum uppgávan verður loyst væl.
- Ein avleiðing kann tó verða, at virksemið drenar Setrið fyri orku.
- Plásstrot er á Setrinum, men ar­beitt verður við einari heildarætlan og við nýggju uppgávuni hevði Setrið bundið seg til at funnið hós­kandi hølir til manna­rættinda­eindina.

Tí kann slík loysn bert eydnast , um røttu fortreytirnar eru til staðar, t.e.:

- Lógargrundarlag, ið eisini ger greitt býti millum virksemið á manna­rættinda­eindini og Søgu- og samfelagsdeildini

- Eyka orku til uppgávnar, t.e. fleiri ársverk til gransking og fyrisitingarligar uppgávur
- Fíggjarliga orku til nevnd
- Loysn viðvíkjandi hólsviðurskiftunum á Setrinum

#### IV: Mannarættindaeind við tilknýti til Javnstøðunevndina

Mannarættindastovnar eru, sum hava serligt atlit at javnstøðu og mismuni, nevast kunnu stovnarnir í Sveis, Belgia og Svøríki. Heimildin og virkisøkið hjá hesum stovnum er smalri enn hjá vanligum mannarættindastovnum, hóast teir fremja eina røð av teimum uppgávum, sum ein mannarættindastovnur vanligi fremur. Í Svøríki hevur “Diskrimineringsombudsmannen” mannarættindauppgávuna. Stovnurin hevur til endamáls at virka fyri javnstøðu uttan mun til kyn, kynsligan samleika, etnisitet, trúgv/lívsáskoðan, brek ella aldur. Stovnurin ger kanningar, kunnar, hevur eftirlit og viðger kærur frá borgarum.

Í Føroyum virkar Javnstøðunevndin til frama fyri javnstøðu millum kvinnur og menn. Harumframt viðger nevndin klagur sambært løgtingslóg um at banna mismuni á arbeiðsmarknaðinum orsakað av breki.

Samgongan hevur sett sær sum mál at styrkja javnstøðupolitikkin, herundir javnstøðulógina<sup>10</sup>. Landstýriskvinnan við ábyrgd fyri javnstøðumálum hevur í hesum sambandi í hyggju at endurskoða javnstøðulógina. Støða er enn ikki tikin til hvørjar broytingar skulu gerast í javnstøðulógini, undir hesum um javnstøðuhugtakið skal víðkast til at fevna um annað enn javnstøðu millum kvinnur og menn.

Arbeidsbólkurin metir tað vera ein móguleika at hugsa yvirskipaðu mannarættindauppgávuna við í eina móguliga broyting av javnstøðulógini og harvið virkseminum hjá Javnstøðunevndini.

#### Javnstøðunevndin

Javnstøðunevndin er nevnd undir Almannamálaráðnum, sum hevur eftirlit við, at lógin um javnstøðu millum kvinnur og menn<sup>11</sup> verður hildin. Nevndin veitir ráð og tilmæli og viðger klagur frá fólki um mismun vegna kyn og brek á arbeiðsmarknaðinum. Javnstøðunevndin hevur eina árliga

<sup>10</sup> Í samgonguskjalinum millum Javnaðarflokkinn, Tjóðveldi og Framsókn.

<sup>11</sup> Løgtingslóg nr. 52 frá 3. maj 1994 um javnstøðu millum kvinnur og menn

rakstrarjáttan á 419.000 krónur á fíggarlógini, sum verður nýtt til løn, fundarsamsýningar og átaksvirksemi. Nevndin hevur ein skrivara, sum er lønt við tímaløn, svarandi til eitt 15 prosent starv. Tímarnir røkka ikki til meira enn umsitingarliga virksemið hjá nevdini, og tí keypir nevdin mestsum allar aðrar tænar. Løgfrøðilig ráðgeving í sambandi við kærsmål er ein stór útreiðsla. Nevndin hevur ikki fasta skrivstovu, men lænir hølir frá Almannamálaráðnum til fundir.

### Skipan

Javnstøðunevdin hevur fleiri ferðir víst á, at javnstøðulógin eisini eigur at fevna um annan mismun enn kyn, so sum vegna húðarlit, aldur og brek. Nevndin hevur í tí sambandi víst á, at ein møguleiki er at leggja kærviðgerðina hjá Javnstøðunevdini til ein annan myndugleika á sama hátt sum eitt nú í Íslandi, har Depilin fyri Javnstøðu fæst við kunnandi og fremjandi virksemi, meðan kærur verða viðgjørðar í javnstøðu-kærunevdini. Verður kærviðgerðin lögð á annað stað, kann tað tykjast skilagott at leggja skrivstovuna hjá Javnstøðunevdini í skrivstovufalgsskap við aðrar viðkomandi nevndir og ráð, t.d. Demokratia og Ráðið fyri brekað.

### Nevnd

Í løtuni er tað avvarðandi landsstýrisfólk, sum velur formannin/kvinnuna og tilnevnr eftir tilmæli fyra aðrar limir umboðandi arbeiðsgevarar, løntakarar, Kvinnufelagsamskipan Føroya og skúla-, heilsu- og almannaverkið. Fyri at tryggja neyðugu breiddina í nevdini, eiga onnur eisini at kunna tilmæla limir í nevdina. Samansetingin verður kortini neyvan eins breið og mælt til í París-meginreglunum, tí fokus verður á mismun vegna ávís eyðkenni og ikki mannarættindaøkið sum heild. At nevdin er politiskt tilnevnd kann vera ein avbjóðing, men mett verður, at óheftni kann tryggjast við lóg og í mun til hvussu økið verður skipað annars.

### Stjóri/starvsfólk

Skal virksemið hjá Javnstøðunevdini víðkast verður neyðugt at uppraðfesta fólkatilfeingið. Javnstøðunevdin vísir á, at tað er neyðugt at styrkja skrivstovuna soleiðis, at tað frameftir verður skrivstovan sum fremur arbeiðið, meðan nevdin heldur stingur raðfestingar og ætlanir út í kortið. Um Javnstøðuskrivstovan frameftir eisini skal hava uppgávuna á mannarættindaøkinum, metir arbeiðsbólkurin tað vera neyðugt at uppstiga fólkatilfeingið til tvey ársverk.



## Virksemi

Virksemið hjá Javnstøðunevndini sampakkar væl við virksemið hjá einari mannarættindaeind.

Nevndin hevur eftirlit við lóggávu, ráðgevor og letur tilmæli, kunnar og viðger kærurál.

Arbeidsbólkurin hevur mælt frá, at mannarættindaeindin viðger einstøk kærurál, tí hetta er sera orkukrevjandi og ikki eitt krav sambært París-meginreglunum. Javnstøðunevndin viðger í miðal tríggjar kærur um árið. Við avmarkaðari orku og avmarkaðari mongd av málum er tí avmarkað, hvussu stóran serkunnleika Javnstøðunevndin mennir á hesum øki. Tí metir arbeidsbólkurin tað vera skilagott at leggja kæruviðgerðina til Føroya Kærustovn og annars skipa

Javnstøðuskrivstovuna í skrivstovufelagsskapi við onnur. Tó er greitt, at við at leggja uppgávuna til Javnstøðunevndina verður fokus meira snævurt, tí kjarnuøkið hjá Javnstøðunevndini framhaldandi verður javnstøða og mismunur.

Svenski mannarættindastovnurin “Diskrimineringsombudsmannen” hevur “B støðu” millum annað orsakað av, at heimildin hjá stovninum er avmarkað til mál viðvíkjandi mismuni, og ikki mannarættindum sum heild. Somu atfinningar fara helst at gera seg galdandi í Føroyum, um uppgávan verður lögð til eina Javnstøðuskrivstovu. Tó verður møguligt at fremja eftirlit við mannarættindaøkjum, sum annars ikki eru undir eftirliti í verandi støðu.

## Fortreytir fyri hesum leisti

Um Javnstøðunevndin skal hava eftirlit við mannarættindastøðuni í Føroyum er neyðugt við einari lógarbroying, soleiðis at javnstøðulógin fevnir um annan mismun enn kyn, so sum aldur, brek og uppruna. Eisini má skrivast inn í lógina, at partur av uppgávuni er at fremja eftirlit sambært París-meginreglunum. Harumframt er neyðugt at tryggja fíggjarliga grundarlagið, soleiðis at nevndin fær fasta skrivstovu og starvsfólk.

Fyri at tryggja breiða umboðan, eiga aðrir felagsskapir og stovnar eisini at tilmæla limir í nevndina, til dømis umboð fyri ikki-stjórnarligar felagsskapir við ábyrgd fyri mannarættindum, viðkomandi fakkólkur og onnur.

Fyri at tryggja breiðari eftirlit, er ein møguleiki at skriva inn í Umboðsmannalógina, at LUM skal hava yvirskipað mannarættindaeftirlit, sum vit kenna tað frá stovnunum í t.d. Finnlandi og í Norra. Og til dømis eisini uppraðfesta Barnanna umboðsmann, ið longu hevur fingið uppgávuna at hava

eftirlit við barnaréttindum. Á henda hátt verða nokkur av teimum økjum røkt, ið ikki verða fevnd av einari møgulgari nýggjari javnstøðulóg.

### Viðmerkingar

Arbeidsbólkurin hevur í tilgongdini havt fund við Javnstøðunevndina og eftirfylgjandi sent Javnstøðunevndini og Almannamálaráðnum tilmælið til hoyringar. Javnstøðunevndin hevur í hesum sambandi víst á:

- At uppgávan sampakkar væl við uppgávnar hjá einari javnstøðunevnd, um lógarheimildin verður broytt, og kæruviðgerðin verður flutt til annað stað
- At arbeiðið hjá slíkari eind hevði fevnt rættiliga breitt, tí flestu mannaréttindatrupulleikar standast av vantandi javnrætti og mismuni
- At neyðugt er at skipað eina veruliga skrivstovu

Tí kann slík loysn bert eydnast um røttu fortreytirnar eru til staðar, t.e.

- Lógarbroying, soleiðis at javnstøðulógin fevnir um annan mismun enn kyn. Eisini má skrivast inn í lógina, at partur av uppgávuni er at fremja eftirlit sambært París-meginreglunum
- Fast skrivstovuhald og fíggjarlig orka til egnan stjóra, starvsfólk, nevnd og virksemi

## Niðurstøða og tilmæli

Bæði í Føroyum og altjóða er áhugi fyri at vita, hvussu Føroyar ætla sær at lyfta uppgávuna við eftirliti á mannarættindaøkinum. Sum lýst í hesari frágreiðing, hava Føroyar sambært sáttmálanum um rættindi teirra, ið bera brek, skyldu at skipa óheft eftirlit á brekøkinum. Flestu lond á okkara leiðum hava tikið stig til at skipa stovnar, ið, umframt eftirlit á brekøkinum, eisini fremja meira yvirskipað eftirlit. Hetta sum lið í at tryggja góða fyrisiting, rættartrygd og fremjan av mannarættindum.

Arbeidsbólkurin hevur í hesari frágreiðing lýst, hvat skal havast í huga, um farið verður undir at skipa eina mannarættindaeind í Føroyum. Føroyar hava ikki neyðturviliga tørv á eins skipanum, sum onnur fólkaríkari lond. Tí er avgerandi at finna ein leist, ið hóskar føroyskum viðurskiftum, og sum kann vera til gagns fyri føroyska samfelagið.

Mælt verður tó til, at eindin verður skipað í samsvar við París-meginreglurnar. Stovnurin skal eitt nú hava heimild í løgtingslóg og fíggjarliga heimild í fíggjarlóg. Stovnurin skal vera tryggjaður málsræði í lóggávu at virka fyri og verja mannarættindi. Hetta eigur natúrliga at verða gjørt í sambandi við lógarsmið, sum ikki hevur verið partur av uppgávuni hjá hesum arbeidsbólki.

Óheftni hjá einum mannarættindastovni er sera umráðandi, tí stovnurin skal frítt kunna seta spurnartekin við, um mannarættindini verða yvirhildin í heimlandinum – nakað sum kann vera politiskt viðbreki. Tí er umráðandi, at stovnurin er fyrisitingarlaga og fíggjarliga óheftur av stjórnini, og at hann hevur nøktandi orku at fremja sítt virksemi.

Nevndin er avgerandi fyri at tryggja kravið um pluralismu, t.e. at umboðanin í ráðnum er breið og endurspeglar borgarliga samfelagið. Tilnevning av limum í nevdina eigur at verða gjøgnumskygd og rættast er at biðja felagsskapir, stovnar o.o. sjálv at tilmæla umboð. Nevndin eigur at umboða eina røð av økjum, heldur enn bert eina røð av felagsskapum. Havast kann í huga, hvørt rættindi hjá t.d. kvinnum, fólki, ið bera brek, LGBT persónum, børnum og ungdómi, eldri fólki, útlendingum, trúarsamfeløgum o.s.fr. verða umboðað, samstundis sum tað er týðningarmikið at tryggja umboðan, ið arbeiðir meira yvirskipað fyri mannarættindum í Føroyum. Til ber eisini at lýsa eftir kandidatum fyri at tryggja, at eingin dettur burturímillum. Hinvegin er eisini umráðandi at hava í huga, at ov stórar nevndir lættliga kunnu gerast ineffektivar. Tí verður mælt til, at tað verða tilnevndir í mesta lagi 10 limir í nevdina, umboðandi viðkomandi áhugafelagsskapir og myndugleikar.

Flestu øki, ið ein føroysk mannarættindaeind væntandi fer at arbeiða við, eru øki, sum føroyskir myndugleikar varða av. Løgregla, rættargangur og varðhald eru hinvegin øki, ið ríkisstovnar hava ábyrgd av. Arbeidsbólkurin hevur í tí sambandi víst á, at ein føroysk mannarættindaeind hevði havt trupult við at havt eftirlit við hesum økjum og mælir til, at ein loysn verður funnin hesum viðvíkjandi. Ein móguleiki er at seta lógina um Dansk Institut for Menneskerettigheder í gildi í Føroyum fyri ikki-yvirtikin málsøkir.

Arbeidsbólkurin hevur eisini viðgjørt spurningin um akkreditering til ST. Til hetta krevst, at mannarættindaeindin lýkur treytirnar sambært París-meginreglunum lýtaleynt, samstundis sum ein serlig avtala krevst við altjóða netverkið fyri mannarættindastovnar og ST, orsakað av ríkisrættarligu støðuni. Er politiskt ynski um hetta, er eitt fyrsta stig at seta seg í samband við bæði evropeiska og altjóða netverkið fyri mannarættindastovnar um spurningin. Spurningurin má eisini umrøðast við ríkismyndugleikarnar.

Arbeidsbólkurin hevur í frágreiðingini víst á fyra móguleikar:

- Mannarættindaeind við tilknýti til Løgtingsins Umboðsmann
- Mannarættindaeind við tilknýti til Føroya Kærustovn
- Mannarættindaeind við tilknýti til Fróðskaparsetur Føroya
- Mannarættindaeind við tilknýti til Javnstøðunevndina

Felags fyri hesar er, at mannarættindaeindin verður knýtt at einum verandi stovni ella ráði fyri at tryggja eitt nøktandi fakligt arbeidsumhvørvi og skynsaman rakstur.

Tað eru fyrimunir og vansar við øllum fyra leistum. Fyrimunurin at knýta eindina at LUM ella Kærustovninum er, at hesir stovnar eru sterkir fyrisitingarliga og vanir at arbeiða við málsviðgerð. Stovnarnir eru hinvegin ikki vanir at arbeiða úteftir við upplýsing og kunning. Amnesty International (AI) og Meginfelag teirra, ið bera brek (MBF) hava í hoyringstilgongdini víst á, at kunning, upplýsing og undirvísing er grundleggjandi partur av virkseminum hjá einari mannarættindaeind, og tí er umráðandi, at starvsfólk í eindini eisini hava førleikar á hesum økjum.

Fyrimunurin at knýta eindina at Fróðskaparsetrinum ella Javnstøðunevndini er, at hesir stovnar eru vanir at arbeiða við kunning og miðling. Vansin kann vera, at stovnarnir ikki eru eins sterkir fyrisitingarliga. MBF vísir eisini á, at ein eind við tilknýti til Fróðskaparsetrið lættliga kann gerast

ov akademisk, meðan ein eind við tilknýti til Javnstøðunevndina lættliga kann gerast – ella verða fatað sum – politisk, tí samansetingin í nevndini hongur neyvt saman við hvør situr í sangongu.

Hvørki AI ella MBF hava eitt ítøkilig uppskot til leist, men hava víst á, at tað er sera umráðandi, at eindin kann virka óheft og við nøktandi orku. Eisini er umráðandi at hava í huga, á hvørjum stovni best samvirkan fæst. Sambært AI eru búskaparlig, sosial og mentanarlig rættindi umráðandi kjarnuøki hjá einum mannarættindastovni, og tí má ein mannarættindaeind hava neyðugu fakligu breiddina at viðgera hesi øki.

Samanumtikið metir arbeidsbólkurin, at allir leistar eru egnaðir, um lógargrundarlag, ið ásetir hvussu mannarættindaeindin skal arbeiða sjálvstøðugt og óheft av øðrum virksemlu á stovnunum, er fyri tí. Harumframt er avgerandi, at eindin hevur nøktandi játtan til virksemlu, løn og nevndarsamsýning.

Viðmerkjast skal tó, at hjá einum tilmælandi stovni sum Løgtingsins Umboðsmanni, kann tað hava óhepnar avleiðingar fyri stovnin, um hann verður skýrdur at vera politiskur. Tí er vert at hava í huga, at stovnurin sum eindin verður knýtt at, má tola eitt møguligt politiskt trýst, sum samanleggingin kann hava við sær.

Velur politiski myndugleikin at stovna eina mannarættindaeind í Føroyum er hetta eitt jaligt signal til umheimin og ST skipanina um, at Føroyar virða og taka lut í arbeiðinum við mannarætti og millumtjóða sáttmálum. Inneftir í Føroyum kann hetta økja um orðaskifti og tilvitana um mannarættindi í einum føroyskum samanhangi, og harvið styrkja fólkaræði.

Arbeidsbólkurin mælir tó staðiliga frá at leggja uppgávuna til ein stovn ella ráð, uttan hóskaði játtan. Ítøkiligi kostnaðurin fyri teir fyra leistarnar fyriliggur ikki, men leysliga mett er árligi kostnaðurin í minsta lagi tvær milliúnir krónur. Mett verður, at uppgávan krevur í minsta lagi tvey akademisk fólk í fulltíðarstarvi. Verður ikki nøktandi orka sett av, kann tað skeikla verandi virksemlu, samstundis sum mannarættindauppgávan ikki verður røkt nøktandi.

Um ikki nøktandi játtan fæst, er frægari at savna seg um tær ítøkiligu altjóða skyldurnar, ið Føroyar hava, serliga á brekøkinum. Hetta kann til dømis gerast við at skipa eitt óheft ráð, sum kann koma í staðin fyri Ráðið fyri brekað<sup>12</sup>. Til ber eisini at skrivað inn í Umboðsmannalógina, at Løgtingsins

---

<sup>12</sup> Ráðið fyri brekað er eitt ráð undir Almannamálaráðnum, sum hevur til uppgávu at veita myndugleikum og stovnum ráð um viðurskifti, ið ávirka fólk, ið bera brek.

Umboðsmaður skal hava yvirskipað mannarættindaeftirlit í Føroyum og við at uppraðfesta arbeiðið hjá Barnanna umboðsmanni.

Verður slík loysn vald má tó roknast við framhaldandi spurningum um, hví Føroyar einki yvirskipað eftirlit hava á mannarættindaøkinum.

## Fylgiskjöl:

### I: Meginreglur viðvirkjandi stöðuni hjá tjóðarstovnum (París-meginreglurnar)

Samtykt eftir avgerð 48/134 hjá ST aðalfundinum hin 20. desember 1993 (*óalmenn týðing*)

#### Málsræði og ábyrgd

1. Ein tjóðarstovnur skal hava málsræði at fremja og verja mannarættindi.
2. Ein tjóðarstovnur skal hava so víða heimild, sum gjørligt. Heimildin skal vera greitt lýst í eini stjórnarskipan ella lógarteksti, sum tilskilar samanseting og heimildarøki stovnsins.
3. Ein tjóðarstovnur skal, millum annað, hava hesar ábyrgdir:
  - a. Á ráðgevandi grundarlagi leggja fram fyri stjórnini, Tinginum og aðrari viðkomandi eind meiningar, viðmæli, uppskot og frágreiðingar um øll tey mál, ið viðvirkja fremjan og verju av mannarættindum; antin eftir umbøn frá viðkomandi myndugleikum ella við egnari heimild at taka upp eitt mál. Tjóðarstovnurin kann geva út hesar meiningar, viðmæli, uppskot og frágreiðingar, eins og møgulig serøki hjá tjóðarstovninum skulu snúgvá seg um hesi øki:
    - i. Lóggávu ella fyrisitingarligar ásetingar, eins og ásetingar viðkomandi fyri rættarligar felagsskapir, ið hava til endamáls at varðveita og økja um verjuna av mannarættindum; í tí sambandi skal tjóðarstovnurin kanna galdandi lóggávu og fyrisitingarligar ásetingar, eins og lógaruppskot og onnur uppskot. Stovnurin skal gera hóskandi tilmæli til tess at tryggja, at hesar ásetingar samsvara við grundleggjandi meginreglurnar um mannarættindi; hann skal, um neyðugt, viðmæla, at nýggj lóggáva verður viðtikin, ella at galdandi lóggáva ella fyrisitingarlig tiltøk verða broytt;
    - ii. Eitt og hvørt mál um brot á mannarættindi, sum hann ger av at taka upp;
    - iii. Fyrireika frágreiðingar um stöðuna hjá tjóðini við atlitum at mannarættindum sum heild, og um meira nágreinilig mál;

- iv. Gera stjórnina varuga við mannrættindabrot í landinum og gera uppskot til tiltæk, ið skulu gera enda á slíkum stöðum og, har ið neyðugt er, bera fram eina meining um stöðurnar og gerðirnar hjá stjórnini;
- b. At virka fyri og tryggja samljóð millum tjóðarlóggávu, fyriskipanir og praksis við teimum altjóða mannrættindaamboðum sum limalandið er partur av, og at tey verða framd í verki á munagóðan hátt;
- c. At virka fyri at seta í gildi omanfyrinevndu amboð ella at taka undir við hesum amboðum, og at tryggja, at tey verða framd í verki;
- d. At veita hjálp til at frágreiðingar, sum limalondini skulu lata til eindir og nevndir hjá Sameindu Tjóðum, og til økisstovnar, samsvarandi sáttmálaskyldum teirra. Um neyðugt, eisini at siga frá síni meining um evnið, við hóskaði virðing fyri sjálvræði teirra;
- e. At samstarva við Sameindu Tjóðir og allar aðrar stovnar í Sameindu Tjóðum, økisstovnar og tjóðarstovnar í øðrum londum, ið hava sum málsræði at verja og fremja mannrættindi;
- f. At veita stuðul til orðing av skráum fyri undirvísing av og gransking av mannrættindum og luttaka í útinning av hesum í skúlum, hægri lærustovnum og serkønum skarum;
- g. At almannakunngerá mannrættindi og royndir at basa øllum sløgum av mismuni, serliga mismuni vegna rasu, við at økja um almennu tilvitanina, serliga við upplýsing og útbúgving og við at brúka allar fjølmiðlapallar.

### **Samanseting og ábyrgd fyri sjálvræði og pluralismu**

1. Samansetingin av einum tjóðarstovni og tilnevningin av limum tess, uttan mun til um hesir eru valdir ella á annan hátt tilnevndir, skal skipast í samsvari við eina mannagongd, sum skal tryggja eina fjølbroytta umboðan av øllum pørtum (í borgarliga samfelagnum), sum virka fyri og verja mannrættindi, serliga við heimildum, sum gera tað møguligt at seta í verk munadygt samstarv við, ella við hjáveru av, umboðum fyri:
  - a. Ikki-stjórnarligum felagsskapum, sum stríðast fyri mannrættindum og at basa mismuni vegna rasu, fakfeløg, viðkomandi samfelagsligar ella fakligar felagsskapir,



- sum til dómis, felög fyri sakførarar, lækna, fjølmiðlafólk ella viðurkend vísindafólk;
- b. Rák innan heimspekiligar ella átrúnaðarligar hugsanir;
  - c. Hægri lærustovnar og skikkaðir serfrøðingar;
  - d. Ting
  - e. Stjórnarráð (um hesi eru við, eiga umboð teirra einans at hava ráðgevandi leiklut)
2. Tjóðarstovnurin skal vera skipaður soleiðis, at hann kann virka uttan forðingar, serliga við atliti at nøktandi játtan. Endamálið við játtanini er, at stovnurin kann hava egin starvsfólk og høvir til tess at tryggja, at stovnurin kann virka óheftur av stjórnini og ikki vera undirgivin fíggjarligari stýring, ið kann ávirka óheftni hansara.
  3. Til tess at tryggja eitt støðugt málsræði hjá limum stovnsins, tí uttan hetta kann einki veruligt sjálvræði vera, skal tilnevning teirra verða framd við einari fyrisitingarligari avgerð, ið staðfestir nágreiniligu gildistíðina. Sessurin kann verða endurnýggjaður, um fjølbroytni í nevdini er tryggjað.

## Arbeiðsháttur

Innanfyri karmarnar av virkseimi sínum skal tjóðarstovnurin:

- a. Frítt umrøða allar spurningar, ið fella innan fyri málsræði stovnsins, uttan mun til um teir eru lagdir fram av stjórnini, ella um stovnurin sjálvur hevur tikið málið upp, uttan at leggja tað fyri hægri myndugleika, eftir tilmæli frá limum tess ella frá kærara;
- b. Hoyra teir persónar og savna inn tær upplýsingar og tey skjøl, sum eru neyðug, til tess at meta um støður, ið fella innan fyri málsræði stovnsins;
- c. Venda sær til almenningin beinleiðis ella gjøgnum fjølmiðlarnar, serliga við tí endamáli at útgeva meiningar tess og tilmæli;
- d. Hittast regluliga og annars eftir tørvi, meðan allir limirnir eru til staðar eftir, at teir eru kallaðir inn rættstundis;
- e. Eftir tørvi seta á stovn arbeiðsbólkar, mannaðar við limum úr nevdini, og stovna økiseindir at stuðla útinningini av virkseimi stovnsins;
- f. Ráðfóra seg við avvarðandi myndugleikar ella stovnar, ið hava ábyrgd av at fremja og verja mannarættindi (serliga umboðsmenn, semingsmenn og líknandi stovnar);

- g. Ikki stjórnarligir felagsskapir hava ein grundleggjandi leiklut at breiða út virksesemi hjá tjóðarstovnum. Tí skal tjóðarstovnurin menna sambond við ikki stjórnarligar felagsskapir, sum virka fyri og verja mannarættindi, sum stimbra búskaparliga og sosiala menning, sum basa mismuni vegna rasu, sum verja serliga viðbreknar bólkar (til dømis børn, ferðandi arbeiðsfólk, flóttafólk, fólk ið bera kropslig ella sálarlig brek) ella við serøkir.

### **Eyka meginreglur um støðuna hjá nevndum við myndugleikalíknandi heimildum**

Ein tjóðarstovnur kann verða heimilaður at hoyra og umrøða klagur og áheitanir, sum viðvíkja einstaklingum. Einstaklingar, umboð teirra, triðja partar, ikki stjórnarligir felagsskapir, fakfelagssamstørv ella aðrir umboðandi felagsskapir kunnu leggja mál fyri stovnin. Í slíkum førum og uttan at víkja frá teimum meginreglum, sum eru staðfestir oman fyri viðvíkjandi heimildini hjá nevndunum, kann virksesemi teirra vera grundað á fylgjandi meginreglur:

- a. Finna eina friðarlíga semju, grundað á mekling ella, innan fyri lógarkarmarnar, gjøgnum bindandi avgerðir ella, eftir tørvi, grundað á álit;
- b. Upplýsa viðkomandi, sum hevur lagt fram áheitan um rættindi síni, serliga um teir rættarligu møguleikarnar, ið viðkomandi hevur, og virka fyri atgongd hansara til hesar møguleikar;
- c. Hoyra klagur ella áheitanir ella senda tær víðari til aðrar viðkomandi myndugleikar innan fyri verandi lógarkarmar;
- d. Gera tilmæli til avvarðandi myndugleikar, serliga við at leggja fram uppskot til broytingar í lógum, fyriskipanum og fyrisitingarligum mannagongdum, serliga um hesar hava elvt til teir trupulleikar, sum teir persónar, ið hava lagt fram áheitanina, hava verið fyri í royndunum at verja rættindi síni.

## II: BELGRADE PRINCIPLES ON THE RELATIONSHIP BETWEEN NATIONAL HUMAN RIGHTS INSTITUTIONS AND PARLIAMENTS

(Belgrade, Serbia 22-23 February 2012)

*The 2012 International Seminar on the relationship between National Human Rights Institutions (NHRIs) and Parliaments<sup>1</sup>, organised by the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, the International Coordinating Committee of National Institutions for the promotion and protection of human rights, the National Assembly and the Protector of Citizens of the Republic of Serbia, with the support of the United Nations Country Team in the Republic of Serbia,*

**1** The Conference was attended by experts from NHRIs, Parliaments and Universities from Ecuador, Ghana, India, Jordan, Kenya, Mexico, New Zealand, Portugal, Serbia and the United Kingdom

*In accordance with the Charter of the United Nations, the Universal Declaration of Human Rights, the United Nations General Assembly Resolutions 63/169 and 65/207 on the role of the Ombudsman, mediator and other national human rights institutions in the promotion and protection of human rights, 63/172 and 64/161 on National Human Rights Institutions for the promotion and protection of human rights and the Human Rights Council Resolution 17/9 on National Human Rights Institutions for the promotion and protection of human rights.*

*Recognising that the principles relating to the status of national institutions (the Paris Principles, adopted by United Nations General Assembly Resolution 48/134) state that NHRIs shall establish an “effective cooperation” with the Parliaments,*

*Noting that NHRIs and Parliaments have much to gain from each other in performing their responsibilities for the promotion and protection of human rights,*

*And recalling the need to identify areas for strengthened interaction between NHRIs and Parliaments bearing in mind that the different institutional models of NHRIs should be respected,*

*Adopts the following principles aimed at providing guidance on how the interaction and cooperation between NHRIs and Parliament should be developed: 2*

### **I. Parliament’s role in establishing a National Human Rights Institution (NHRI) and securing its functioning, independence and accountability**

#### **A) Founding Law**

1) Parliaments while deliberating the draft legislation for the establishment of a national human rights institution should consult widely with relevant stakeholders.

2) Parliaments should develop a legal framework for the NHRI which secures its independence and its direct accountability to Parliament, in compliance with the Principles related to national institutions (Paris Principles) and taking into account the General Observations of the International

Coordinating Committee of national institutions for the promotion and protection of human rights (ICC) and best practices.

- 3) Parliaments should have the exclusive competence to legislate for the establishment of a NHRI and for any amendments to the founding law.
- 4) Parliaments, during the consideration and adoption of possible amendments to the founding law of a NHRI, should scrutinise such proposed amendments with a view to ensuring the independence and effective functioning of such institution, and carry out consultation with the members of NHRIs and with other stakeholders such as civil society organisations.
- 5) Parliaments should keep the implementation of the founding law under review.

## **B) Financial independence**

- 6) Parliaments should ensure the financial independence of NHRIs by including in the founding law the relevant provisions.
- 7) NHRIs should submit to Parliaments a Strategic Plan and/or an Annual Programme of activities. Parliaments should take into account the Strategic Plan and/or Annual Programme of activities submitted by the NHRI while discussing budget proposals to ensure financial independence of the institution.
- 8) Parliaments should invite the members of NHRIs to debate the Strategic Plan and/or its annual programme of activities in relation to the annual budget.
- 9) Parliaments should ensure that NHRIs have sufficient resources to perform the functions assigned to them by the founding law.

## **C) Appointment and dismissal process**

- 10) Parliaments should clearly lay down in the founding law a transparent selection and appointment process, as well as for the dismissal of the members of NHRIs in case of such an eventuality, involving civil society where appropriate.
- 11) Parliaments should ensure the openness and transparency of the appointment process.
- 12) Parliaments should secure the independence of a NHRI by incorporating in the founding law a provision on immunity for actions taken in an official capacity.
- 13) Parliaments should clearly lay down in the founding law that where there is a vacancy in the composition of the membership of a NHRI, that vacancy must be filled within a reasonable time. After expiration of the tenure of office of a member of a NHRI, such member should continue in office until the successor takes office.

## **D) Reporting**

14) NHRIs should report directly to Parliament.

15) NHRIs should submit to Parliament an annual report on activities, along with a summary of its accounts, and also report on the human rights situation in the country and on any other issue that is related to human rights.

16) Parliaments should receive, review and respond to NHRI reports and ensure that they debate the priorities of the NHRI and should seek opportunities to debate the most significant reports of the NHRI promptly.

17) Parliaments should develop a principled framework for debating the activities of NHRIs consistent with respect for their independence.

18) Parliaments should hold open discussions on the recommendations issued by NHRIs.

19) Parliaments should seek information from the relevant public authorities on the extent to which the relevant public authorities have considered and responded to NHRIs recommendations.

## **II. Forms of co-operation between Parliaments and NHRIs**

20) NHRIs and Parliaments should agree the basis for cooperation, including by establishing a formal framework to discuss human rights issues of common interest.

21) Parliaments should identify or establish an appropriate parliamentary committee which will be the NHRI's main point of contact within Parliament.

22) NHRIs should develop a strong working relationship with the relevant specialised Parliamentary committee including, if appropriate, through a memorandum of understanding. NHRIs and parliamentary committees should also develop formalized relationships where relevant to their work.

23) Members of the relevant specialised parliamentary committee and the NHRI should meet regularly and maintain a constant dialogue, in order to strengthen the interchange of information and identify areas of possible collaboration in the protection and promotion of human rights.

24) Parliaments should ensure participation of NHRIs and seek their expert advice in relation to human rights during meetings and proceedings of various parliamentary committees.

25) NHRIs should advise and/or make recommendations to Parliaments on issues related to human rights, including the State's international human rights obligations.

26) NHRIs may provide information and advice to Parliaments to assist in the exercise of their oversight and scrutiny functions.

### **III. Cooperation between Parliaments and NHRIs in relation to legislation**

27) NHRIs should be consulted by Parliaments on the content and applicability of a proposed new law with respect to ensuring human rights norms and principles are reflected therein.

28) Parliaments should involve NHRIs in the legislative processes, including by inviting them to give evidence and advice about the human rights compatibility of proposed laws and policies.

29) NHRIs should make proposals of amendments to legislation where necessary, in order to harmonize domestic legislation with both national and international human rights standards.

30) NHRIs should work with Parliaments to promote human rights by legislating to implement human rights obligations, recommendations of treaty bodies and human rights judgments of courts.

31) NHRIs should work with Parliaments to develop effective human rights impact assessment processes of proposed laws and policies.

### **IV. Co-operation between NHRIs and Parliaments in relation to International human rights mechanisms**

32) Parliaments should seek to be involved in the process of ratification of international human rights treaties and should consult NHRIs in this process of ratification, and in monitoring the State's compliance with all of its international human rights obligations.

33) NHRIs should give opinions to Parliaments on proposed reservations or interpretative declarations, on the adequacy of the State's implementation of human rights obligations and on its compliance with those obligations.

34) Parliaments and NHRIs should co-operate to ensure that the international treaty bodies are provided with all relevant information about the State's compliance with those obligations and to follow up recommendations of the treaty bodies.

35) NHRIs should regularly inform Parliaments about the various recommendations made to the State by regional and international human rights mechanisms, including the Universal Periodic Review, the treaty bodies and the Special Procedure mandate holders.

36) Parliaments and NHRIs should jointly develop a strategy to follow up systematically the recommendations made by regional and international human rights mechanisms.

### **V. Co-operation between NHRIs and Parliaments in the education, training and awareness raising of human rights**

## **2 In relation to the United Nations Declaration on Human Rights Education and Training**

37) NHRIs and Parliaments should work together to encourage the development of a culture of respect for human rights.

38) NHRIs and Parliaments should work together to encourage that education and training about human rights is sufficiently incorporated in schools, universities and other relevant contexts including vocational, professional and judicial training in accordance with relevant international standards.

39) NHRIs and Parliaments should work together to improve their mutual capacity on human rights and parliamentary processes.

40) NHRIs, Parliaments and all Parliamentarians should seek to work together in public awareness, education campaigns and encourage mutual participation in conferences, events and activities organized for the promotion of human rights.

## **VI. Monitoring the Executive's response to Court and other judicial and administrative bodies' judgements concerning human rights**

41) Parliaments and NHRIs as appropriate should co-operate in monitoring the Executive's response to Judgments of Courts (national and, where appropriate, regional and international) and other administrative tribunals or bodies regarding issues related to human rights.

42) NHRIs should monitor judgements against the state concerning human rights, by domestic, regional or international courts, and where necessary, make recommendations to Parliament about the appropriate changes to law or policy.

43) Parliaments should give proper consideration to NHRIs recommendations about the response to human rights judgements.

44) Parliaments and NHRIs as appropriate should encourage the Executive to respond to human rights judgements expeditiously and effectively, so as to achieve full compliance with human rights standards.

### III: Yvirlit yvir altjóða skyldur á mannarættindaøkinum (høvuðssáttmálar)

<b>ST sáttmálar</b>	
Altjóða semjan um borgarlig og politisk rættindi (1966)	Í gildi fyri Føroyar 6. jan. 1972
○ Valfría ískoyti til altjóða semjuna um borgarlig og politisk rættindi	Í gildi fyri Føroyar.
○ Annað valfría ískoyti til altjóða semjuna um borgarlig og politisk rættindi	Í gildi fyri Føroyar.
Altjóða semjan um búskaparlig, sosial og mentanarlig rættindi (1966)	Í gildi fyri Føroyar 6. jan. 1972.
○ Valfría ískoyti til altjóða semjuna um búskaparlig, sosial og mentanarlig rættindi	Ikki í gildi fyri Føroyar.
Altjóða semjan um at basa øll sløg av mismuni vegna rasu (1969)	Í gildi fyri Føroyar 9. des. 1971.
Sáttmálin um at basa øll sløg av mismuni móti kvinnum (1981)	Í gildi fyri Føroyar 21. apríl 1983.
○ Valfría ískoyti til kvinnurættindasáttmálan	Í gildi fyri Føroyar.
Sáttmálin móti píning og aðrari ræðuligari, ómenniskjansligari ella manninkandi viðgerð ella revsing (1987)	Í gildi fyri Føroyar 27. mai 1987.
○ Valfría ískoyti til sáttmálan móti píning	Í gildi fyri Føroyar.
Sáttmálin um rættindini hjá børnum (1990)	Í gildi fyri Føroyar 7. okt. 1993.
○ Valfrítt ískoyti til barnarættindasáttmálan um virksesemi hjá børnum í vápnaðum stríði	Í gildi fyri Føroyar.
○ Valfrítt ískoyti til barnarættindasáttmálan um sølu av børnum, skøkjulevnað av børnum og barna pornografi	Í gildi fyri Føroyar.
○ Valfrítt ískoyti til barnarættindasáttmálan um eina samskiftisskipan	Ikki í gildi fyri Føroyar.
Sáttmálin um rættindi hjá einstaklingum, ið bera brek (2008)	Í gildi fyri Føroyar 24. juli 2009.
○ Valfrítt ískoyti til sáttmálan rættindi hjá persónum, ið bera brek	Í gildi fyri Føroyar.

<b>Evropeiskir sáttmálar</b>	
Evropeiski Mannarættindasáttmálin (1950) *	Settur í gildið við lóg hin 1. mai 2000.
○ Sáttmálaískoyti 1 viðvíkjandi serogn, útbúgving og vali.	Sett í gildi við lóg smb. grein 1 í somu fyriskipan.
○ Sáttmálaískoyti 4 viðvíkjandi fongsling, flyting og burturvísing.	Sett í gildi við lóg smb. grein 1 í somu fyriskipan.
○ Sáttmálaískoyti 6 viðvíkjandi deyðarevsing.	Sett í gildi við lóg smb. grein 1 í somu fyriskipan.



○ Sáttmálaískoyti 7 viðvíkjandi útvísing, rættindi til at skjóta mál inn fyri hægri dómstól, kompensatió, dóm fyri sama lógarbrot og javnrætt millum hjún.	Sett í gildi við lóg smb. grein 1 í somu fyriskipan.
○ Sáttmálaískoyti 12 viðvíkjandi mismuni.	Ikki í gildi. (Danmark hevur ikki undirritað sáttmálaískoytið)
○ Sáttmálaískoyti 13 viðvíkjandi deyðarevsing (fullkomið bann).	Í gildi fyri Føroyar 1. nov. 2003.

\* Evropeiski mannarættindasáttmálin hevur 16 ískoytissáttmálar. Teir, ið verða nevndir omanfyri veita fleiri rættindi til sáttmálan, meðan tey numrini, ið verða lopin um eru ískoyti, ið broyta karmarnar fyri sáttmálan. Ískoytissáttmáli nummar 11 kom í gildi í november 1998 í staðin fyri ískoytissáttmála nummar 2, 3, 5, 8, 9 og 10, og er galdandi fyri Føroyar. Ískoytissáttmáli nummar 14, sum snýr seg um Mannarættindadómstólin, er somuleiðis galdandi fyri Føroyar, meðan ískoytissáttmáli nummar 15 og 16 ikki eru galdandi fyri Føroyar. Danmark hevur tikið undir við nummar 15 við fyrivarni fyri Føroyar, men hevur ikki tikið undir við nummar 16 enn. Ískoytissáttmáli nummar 15 og 16 koma í gildi, tá ið øll 47 limalondini í Evroparáðnum hava staðfest teir. Enn hava øll limalondini ikki staðfest, og væntandi ganga fleiri ár áðrenn hesir báðir ískoytissáttmálarnir koma í gildi.